ISSN: 0169-5819

ONS MARKENBOEK

Gorssel, oktober 1988
6de jaargang, no. 4

ONS MARKENBOEK
is een uitgave van de Oudheidkundige Vereniging
De Elf Marken in de gemeente Gorssel.

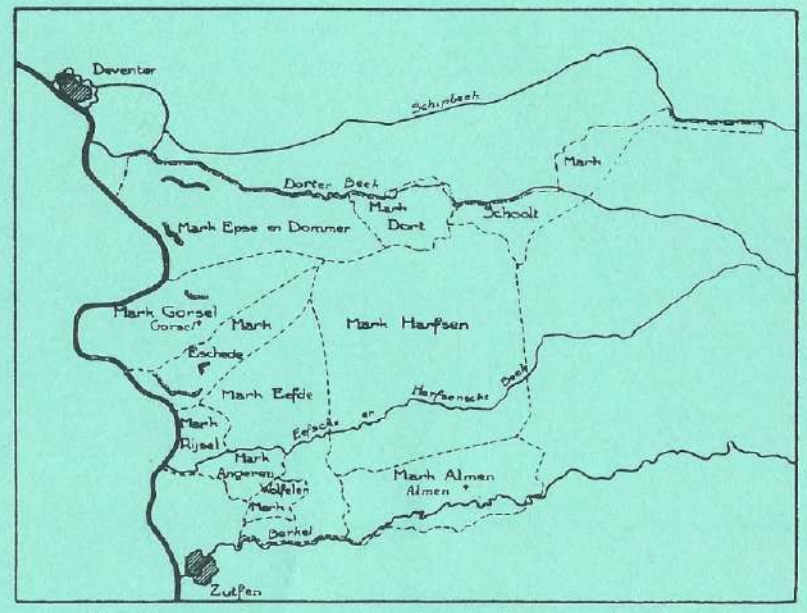

Kaartje van de vroegere marken in de gemeente Gorssel.

Deze vereniging werd opgericht op 27 september 1983, en heeft ten doel "de beoefening van de geschiedenis in het algemeen en in het bijzonder die van de gemeente Gorssel, waaronder mede wordt begrepen het grondgebied van de gehele, huidige en vroegere, burgerlijke gemeente Gorssel".

Het bestuur wordt gevormd door de leden:
Voorzitter : H.J. Jansen, Bargeweg 16, Eefde (tel. 05750-40785)
Secretaris : N. van Wijk, Hassinklaan 29, Epse (tel. 05759-1394)
Penningmeester: J. Bakker, Laakweg 6, Almen (tel. 05751-1620)

ONS MARKENBOEK

6e jaargang, no. 4, oktober 1988

INHOUD

	blz.
Mededelingen van het bestuur	2
Notulen	3
De expositie in "Ons Huis" te Almen	4/6
Arnold Joost van Keppel en de Oude Voorst door J. Harenberg	7/15
Werken in Den Helder door H. Rol	16/20
Onderstandsprocedure in 1828 door H.J. Jansen	21/26
Slot Nijenbeek en omgeving door H. Meedendorp	27/30
Sunderkamp of Holtermans guet door H.J. Jansen	31/32

Kopij voor het januarinummer moet uiterlijk dinsdag 15 november 1988 in het bezit van de redactie zijn.

MEDEDELINGEN VAN HET BESTUUR

Op 27 september 1983 werd in "De Roskam" te Gorssel de oprichtingsvergadering van onze Oudheidkundige Vereniging De Elf Marken gehouden. Hierbij waren zevenenzeventig belangstellenden aanwezig.

We zijn nu vijf jaar verder en het aantal leden is gegroeid tot ongeveer vierhonderd. Het verslag van de laatste ledenvergadering kunt u verderop in dit nummer lezen.

Om dit eerste lustrum een feestelijk tintje te geven, heeft het bestuur besloten een extra bijeenkomst te organiseren.

U kunt nu reeds noteren:

> donderdag, 20 oktober 1988
>
> Eerste lustrumbijeenkomst in "'t Trefpunt" te Gorssel, aanvang 20.00 uur.
> Voor de pauze kunt u genieten van filmpjes van bejaardenreizen, ver voor de Tweede Wereldoorlog.
> Na de pauze zal mevrouw M. Heyenk, voor velen van u een goede bekende, enkele voordrachten houden.

De jaarlijkse cyclus voordrachten start dit jaar in "De Pessink", waar

> dinsdag, 22 november 1988
>
> de heer E. Hagens
> medewerker van het Twenths museum
>
> om acht uur 's avonds, een lezing houdt over Molens in de Achterhoek.

Het bestuur hoopt - bijna vanzelfsprekend - op zoveel leden, dat de zaal te klein is. Leuk voor de nieuwe eigenaars!

NOTULEN VAN DE LEDENVERGADERING,

gehouden op dinsdag, 17 mei 1988, in "De Roskam" te Gorssel

Nadat de voorzitter de vergadering geopend had, werden de notulen van de vorige bijeenkomst en het jaarverslag met dank aan de secretaris, de heer N. van Wijk, ongewijzigd vastgesteld. Ook het jaarverslag van de kascommissie kreeg ieders goedkeuring. De voorzitter dankte de penningmeester, de heer J. Bakker, voor al het werk dat hij voor de vereniging gedaan heeft. Als nieuw lid van de kascommissie werd benoemd de heer A. Holleman uit Eefde. Bij acclamatie werden benoemd de bestuursleden J. Pasman uit Harfsen, A.M. de Ruiter uit Gorssel en N. van Wijk uit Epse.

Na de pauze vertelden de heren H.J. Jansen en de streekarchivaris op onderhoudende wijze de geschiedenis van de gemeentehuizen in Gorssel vanaf de Franse tijd tot nu.

foto W. v.d. Kamp

Een veel bekeken plekje op de expositie in Almen

DE EXPOSITIE IN "ONS HUIS" TE ALMEN

Tijdens de ledenvergadering op 19 mei 1987 deed de voorzitter "enige mededelingen over de, in de maanden juli en augustus van dit jaar, te houden tentoonstelling in "Ons Huis" te Almen."

Maar als u de "Mededelingen van het bestuur" van oktober 1987 naleest, treft u daar de volgende zin aan: "Tot onze teleurstelling kon de geplande tentoonstelling (...) niet doorgaan. Het bestuur vond het niet verantwoord kostbare en vaak geleende voorwerpen, kaarten en foto's onbewaakt achter te laten in een onbewoond pand."

In "De Gids" en op diverse affiches hebt u kunnen lezen dat De Elf Marken van 16 juli tot en met 13 augustus 1988 exposeerde en wel in "Ons Huis" te Almen. Dank zij de medewerking van het bestuur van "Ons Huis" kon de benedenzaal in deze periode gehuurd en ingericht worden met een doeltreffende beveiliging zoals is gebleken.

Bijna dreigde de hele expositie niet door te gaan, omdat de voorzitter in het ziekenhuis opgenomen en geopereerd moest worden, maar gelukkig bleek de secretaris heel goed in staat te zijn het geheel op doeltreffende manier te regelen. En ja, natuurlijk al die mensen die hem te hulp schoten bij het opzetten, te veel om op te noemen. En al die mensen, allemaal leden, die wel één of meerdere middagen wilden surveilleren. Vier weken maar liefst !

Natuurlijk zijn er fouten gemaakt: meer publiciteit, te lang, te weinig bijschriften en toelichtingen.

Het bestuur van uw vereniging wil graag commentaar met het oog op een volgende tentoonstelling. En ook suggesties !

Voor de bezoekers lag er een schrift, waarin op-/aanmerkingen geschreven konden worden. Vele daarvan zijn reeds beantwoord, andere komen in een volgend artikel in "Ons Markenboek" ter sprake, zoals "Wat betekent de Hoofdige Boer".

Ook zijn er vragen naar woorden en begrippen, waarover reeds geschreven is, bijvoorbeeld"Waar komt het woord "Koerhuis" vandaan?" Vragensteller: zie Ons Markenboek, 2e jaargang, no. 1 en vooral 2e jaargang, no. 2, waarin de heer Willy H. Heitling inging op KOEREN geen werk voor duiven alleen.

Al met al hebben zo'n vijfhonderd mensen deze tentoonstelling bezocht en enthousiast gereageerd, maar ook lees je "Heb tot mijn spijt de oudste boerderij in Harfsen (Wuestman) gemist. Deze boerderij was de enige die de oorlog overleefde".

Ja, als bestuur moet je nu één keer een keuze maken en daarom kom je ook een opmerking tegen als "Volgende keer iets meer over Almen".

Deze laatste opmerking brengt ons bij het slot van deze mededeling: volgende keer. In de zomer van 1989 verleent onze vereniging haar medewerking aan een expositie "De Berkelzomp" in de eerste helft van augustus, opnieuw in "Ons Huis" in Almen.

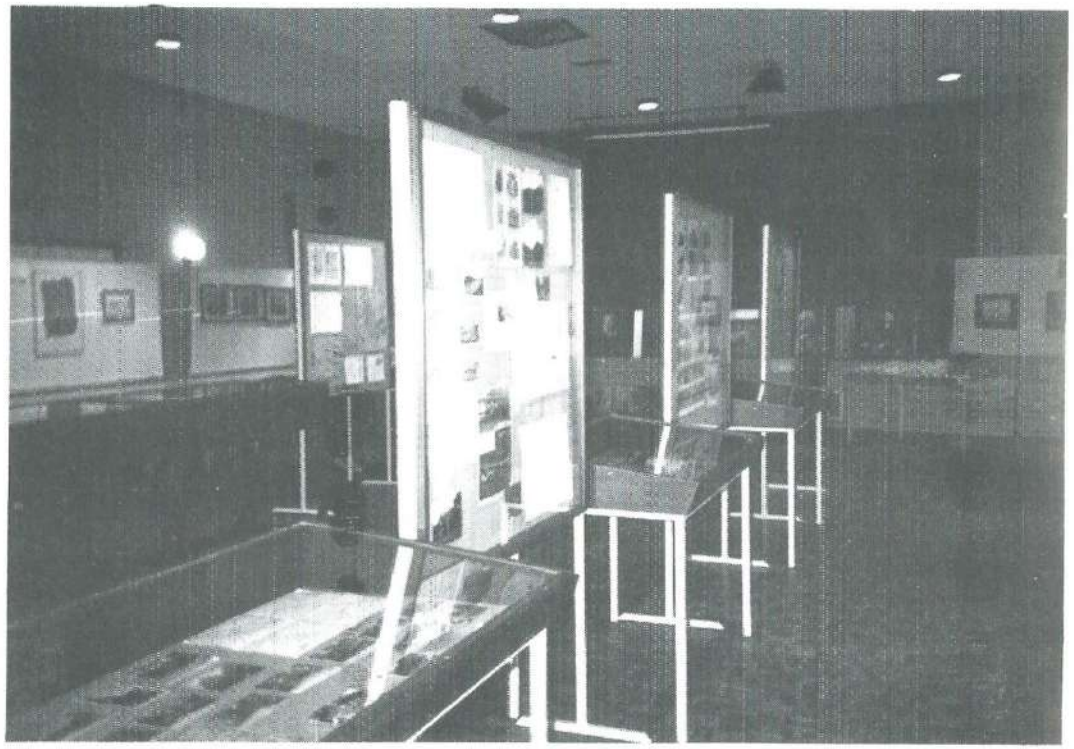

foto W. v.d. Kamp

Zo zag de zaal eruit zonder bezoekers

ARNOLD JOOST VAN KEPPEL EN DE OUDE VOORST

J. Harenberg

Op 11 oktober 1685 heerste er rouw op de Oude Voorst, toen nog gewoon de Voorst geheten. De kasteelheer, Oswald van Keppel, had het tijdelijke met het eeuwige verwisseld en liet zijn weduwe, Reiniera Anna Geertruid van Lintelo, achter met twee nog betrekkelijk jonge zoons.

Die zoons waren de in 1670 geboren Arnold Joost en zijn twee jaar jongere broer Johan Rabo.

Hoe groot de nalatenschap van Oswald geweest is, valt niet na te gaan, maar groot zal die niet geweest zijn, daar Oswald bij zijn leven nogal eens schulden had en ook vaak in processen gewikkeld was.

De Voorst kwam - zoals meestal gebruikelijk was - aan de oudste zoon, die er op 25 juni 1686 mee beleend werd. Omdat Arnold Joost op dat tijdstip nog minderjarig was, werd de leeneed voor hem afgelegd door zijn volle neef Johan van Lintelo tot de Marsch, wiens vader Johan een broer was van Arnolds moeder.

Wat precies erfde Arnold Joost? Dat was niet veel bijzonders, wanneer we bedenken dat het huidige paleisachtige huis eerst omstreeks 1700 voltooid werd. Het zal niet voor niets geweest zijn, dat hij naderhand het Velde te Warnsveld, dat hij in 1692 gekocht had van Robbert van Heeckeren tot Enghuizen, bestemde tot woning voor zijn moeder. Dat houdt toch wel in, dat hij de toenmalige de Voorst geen waardige verblijfplaats voor haar meer vond. Dat was het wel, toen zij nog de echtgenote van Oswald van Keppel was, bij gebrek aan beter, maar als moeder van

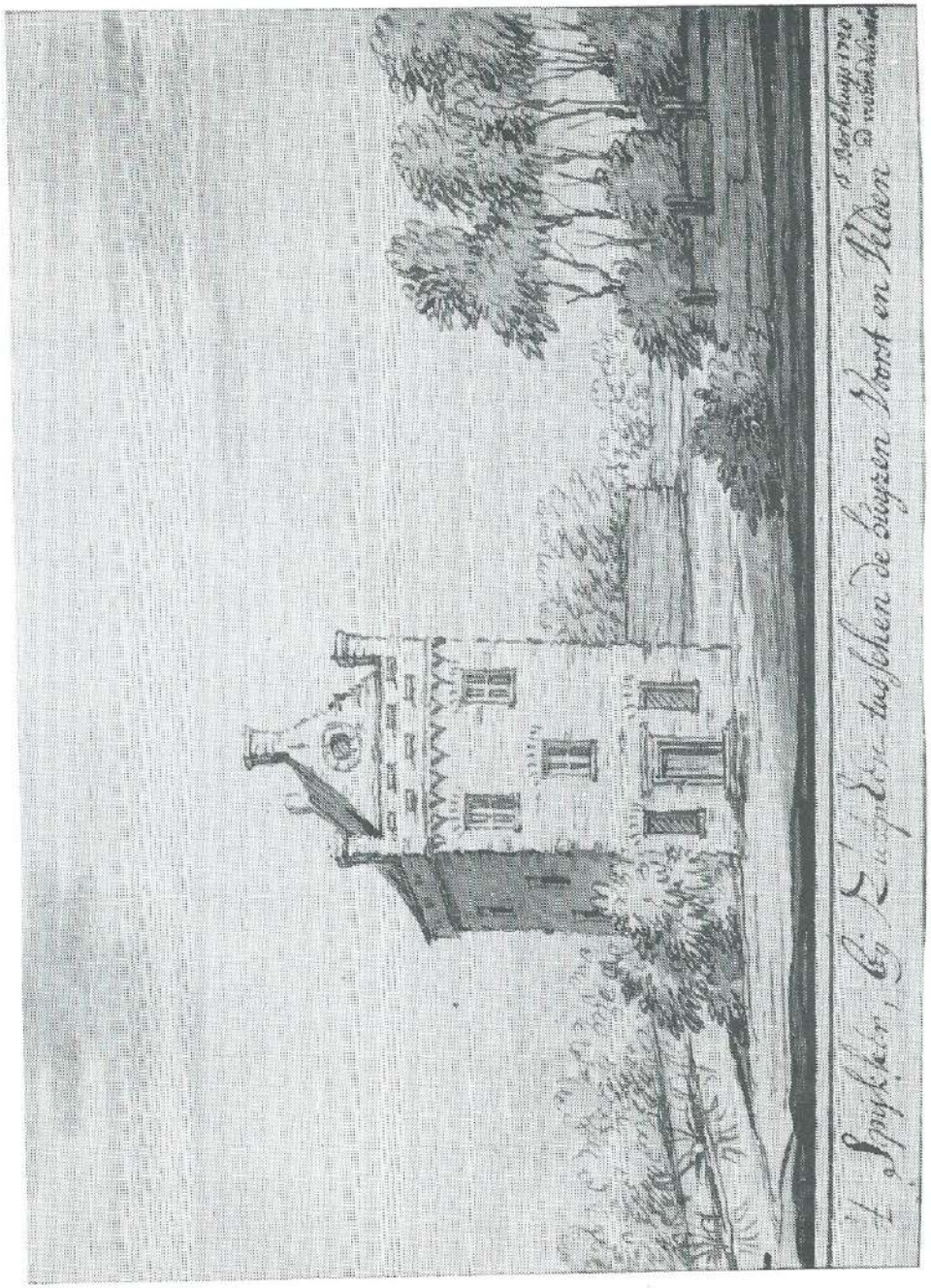

de graaf van Albemarle was het natuurlijk ondenkbaar dat zij het oude stamhuis betrekken zou. Want er was nogal wat gebeurd in de jaren na haar mans dood. Haar beide zoons zijn hoog opgeklommen op de maatschappelijke ladder. De oudste het meest, maar ook de jongste heeft niet slecht geboerd. Johan Rabo werd Heer van Peckedam, Old-Oolde, Woolbeke (het voorvaderlijke stamgoed van deze tak van de van Keppels) en Altfort en hij bracht het tot luitenant-generaal van de infanterie, Gouverneur van Bergen op Zoom, Luxemburg en Namen, hoogschout van 's Hertogenbosch, Postmeester-Generaal van Gelderland en ambassadeur der Staten-Generaal te Berlijn. Voorts werd hij opgenomen in de Ridderschap van Overijssel en werd hij Ridder in de Johannieter Orde.

Arnold Joost slaagde erin, een positie aan het Hof van Stadhouder Willem III te verwerven. Hij maakte met zijn beschermheer de landing bij Torbay in 1688 mee, welk evenement leidde tot de bestijging van de Engelse troon door Willem III, die vanaf dat moment de Koning-Stadhouder werd genoemd. Arnold Joost weet zich in Engeland op te werken tot de meest favoriete van Willems gunstelingen en dat heeft hem bepaald geen windeieren gelegd. Hij kan daar blijkbaar beschikken over welhaast onbeperkte financiële middelen, want al vrij gauw gaat hij zijn vaderlijke erfgoed uitbreiden. Zoals we reeds zagen kocht hij in 1692 het Velde te Warnsveld; twee jaar later volgde het goed Baank, dat slechts door de Kapperallee van het Velde gescheiden werd. Hij kocht het van Thomas Mes en Maria Alderkamp. In 1701 verwierf hij de eveneens aangrenzende havezathe Den Dam van Marie de Rechigne Voisin dit de Loges, weduwe van Philip van Goltstein.

Zijn titels en functies waren vele. Hij was Heer van de Voorst, het Velde, den Dam,

Aquoy en Zevender. Zijn grootste triomf bereikte hem op 11 februari 1697. Op die dag werd hij door Willem III verheven tot graaf van Albemarle. Voorts werd hij baron van Ashford en markgraaf van Bury. Overigens was de titel graaf van Albemarle een tamelijk loze titel, aangezien het graafschap van die naam gelegen was in Normandië, dus in Frankrijk, een land waarin de Engelse koningen al eeuwen niets meer te vertellen hadden.

Arnold Joost werd in 1697 generaal-majoor der cavallerie; 12 jaar later werd hij generaal bij dat wapen. In 1713 volgde zijn benoeming tot gouverneur van Doornik en in 1718 van 's Hertogenbosch. Verder was hij Houtvester-Generaal van Holland, lid van de Staten van Holland en lid van het Engelse Hogerhuis. Ridder in de Orde van de Kouseband werd hij op 5 juni 1700. Het valt te begrijpen dat iemand met zoveel titels en functies een huis diende te hebben conform zijn status. Het ouderlijk huis was daartoe zeker niet geschikt en dat zal Arnold Joost ertoe bewogen hebben om ongeveer 250 meter noordelijker van dat huis een nieuw onderkomen te stichten. Dat nieuwe huis werd overigens - zoals thans algemeen aangenomen wordt - wel bekostigd door de Koning-Stadhouder.

Hoe heeft het huis de Oude Voorst eruit gezien? Van dit huis is slechts één tekening bekend en die is helaas gemaakt door de niet erg betrouwbare Zutphense tekenaar F. Berkhuys. Die tekening stelt voor: " 't Spijkker, bij Zutphen tusschen de huyzen Voorst en Velden". Blijkens het onderschrift tekende Berkhuys het huis in 1720 naar het leven. Dat jaartal is belangrijk, want dat geeft aan dat er op dat moment twee huizen de Voorst waren, namelijk het oude spieker en het huidige huis, dat in 1700 of kort daarna voltooid geweest moet zijn, omdat de attiek het met de Engelse gravenkroon gedekte wapen Keppel laat

zien, omgeven door de Orde van de Kouseband, die - zoals we zagen - op 5 juni 1700 was verleend aan Arnold Joost.

Voorts geeft de tekening aan, waar dat oude huis gestaan heeft, namelijk tussen de huizen de (nieuwe) Voorst en het Velde.

De plaats van het spieker is tamelijk nauwkeurig vast te stellen. Wanneer op 2 oktober 1846 het landgoed in percelen verkocht wordt op last van Gustaf Willem Frederik baron van Neukirchen genaamd Nyvenheim, luidt de omschrijving van het vijfde perceel: "Het bouwland de Lindenkamp en de Oude Voorst genaamd met de Hooge en Lage Weide". Dat is het terrein tussen het huis de Voorst en de Berkel, groot 9 bunder, 86 roeden en 20 ellen.

Wanneer het spieker de Oude Voorst afgebroken is, is niet bekend, maar op een kaart uit 1778 komt het al niet meer voor. Op bijgaande tekening, vervaardigd naar de kadastrale kaart van 1830, is het perceel "de Oude Voorst" geruit weergegeven.

In zijn boek "Uit Gorssel's Verleden" geeft J. de Graaf op bladzijde 98 de volgende beschrijving: "De Vorste was een niet groot, maar toch sterk gebouw, van een verschanste toren voorzien en overigens in eenvoudigen stijl opgetrokken. In breede grachten gelegen, was het door ene lange, smalle brug verbonden met een stuk bouwland, waarop een spijker stond." Als noot voegt hij daaraan toe: "Bij het rooien van boomstammen in October 1919 kwam aldaar nog oud zwaar muurwerk te voorschijn, dat ongetwijfeld een overblijfsel was van de vroegere Vorste." Helaas geeft de Graaf niet aan, hoe hij tot deze omschrijving is gekomen en ook zijn aantekeningen, die bewaard worden op het Zutphense gemeentearchief, geven geen uitsluitsel. Hoogstwaarschijnlijk heeft hij de tekening van Berkhuys wel gekend, maar heeft hij niet willen aannemen, dat het afgebeelde gebouw alles was, wat

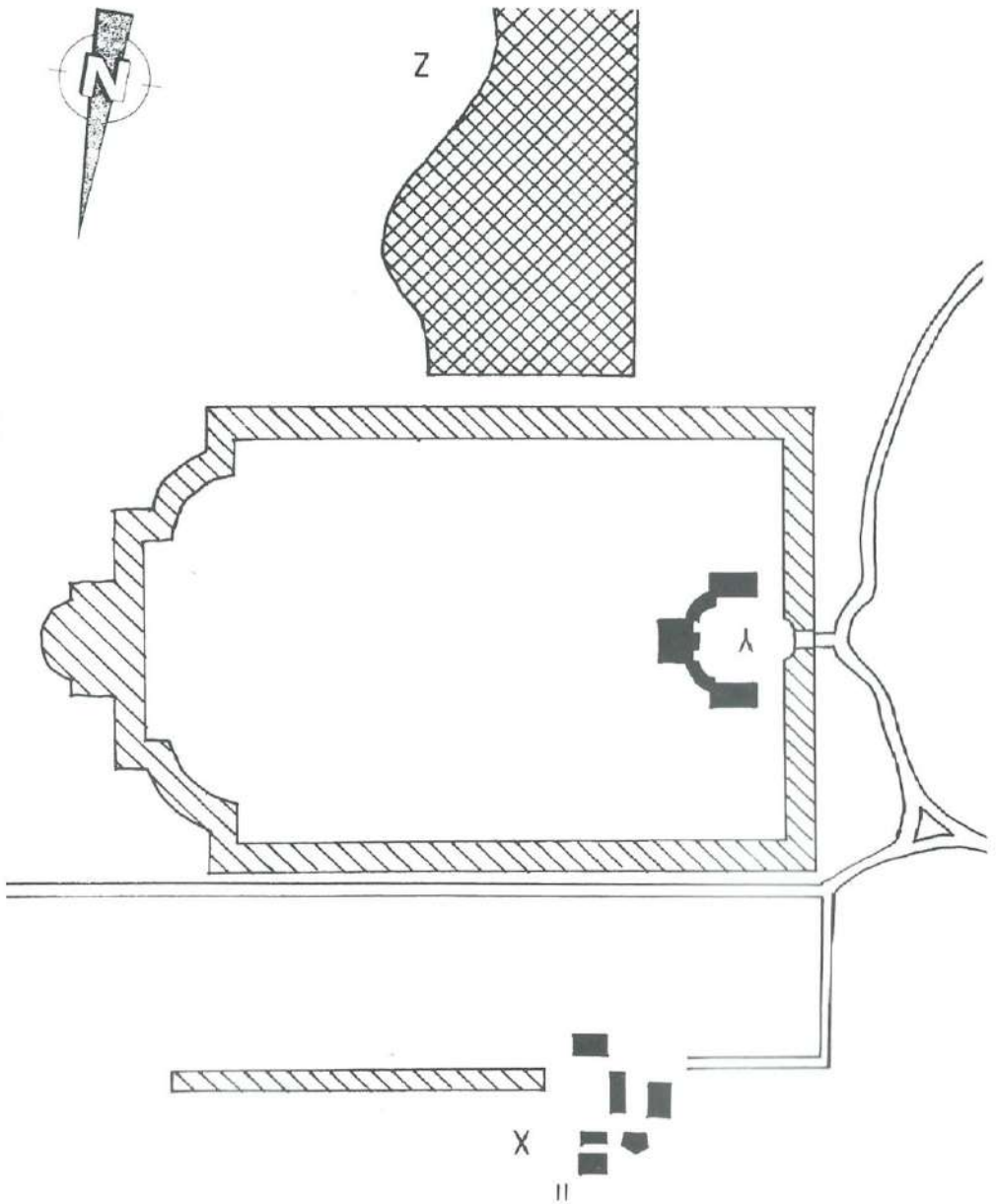

De Voorst in 1830. Bij Y zien we het Kunstler met daarnaast gearceerd een lange waterpartij, mogelijk een z.g. "grand canal". Bij Y ligt het huis de Voorst en bij Z het terrein de Oude Voorst.

er op die plek gestaan heeft. Toch zal dat zo zijn geweest; de meeste huizen om Zutphen zijn uit zo'n simpel huis ontstaan, huizen die naderhand wel eens werden uitgebreid. De Oude Voorst was niet groter en het bewijs wordt geleverd door Petrus Schenk, die kort na de voltooiing van het nieuwe huis een serie van 16 prenten vervaardigde. De negende prent geeft een gezicht vanaf het dak in de richting Doesburg en behalve de daken van het Velde kunnen we met enige moeite ook het spieker onderscheiden. Een detail uit de prent is hierbij vereenvoudigd weergegeven.

Mogelijk heeft de Oude Voorst een aanbouw gehad, maar veel groter kan het huis niet zijn geweest. Want waarom zou Arnold Joost zijn moeder dan op het Velde ondergebracht hebben? Toch zeker alleen, omdat het ouderlijke huis te gering was? Of wilde hij zijn moeder niet te dicht bij zijn eigen huis hebben?

Op het kadastrale plan zien we verder heel mooi het goed het Kunsteler afgebeeld. Het huis behoorde tot de dienstwoningen van de Voorst. Bij de veiling van 1846 was dat het perceel nummer 7 met de omschrijving: "Het Kunsteler of Koningszaal, zijnde het Rentmeestershuis met gemetselden paarden en koestal ...", groot 29 bunder, 93 roeden en 20 ellen. Het goed komt in 1494 voor onder de naam Konnincxsell met Jan Konnincxsell als eigenaar. De naam zal verbasterd zijn tot Koningszaal en de naam heeft dus niets gemeen met de Koning-Stadhouder. Een andere naam is "to Kuenzell". Bert Konynx, zijn broer en zijn zuster, alsmede de toekomstige bewoners werden op 21 maart 1506 wegens bewezen diensten uit de horigheid ontslagen door hertog Karel van Gelre.

Uit een proces blijkt, dat het goed in 1670 toebehoorde aan de Zutphense secretaris

Wentholt, die toen problemen met zijn buurman Oswald van Keppel had. Het Kunstler is later bij de bezittingen van de Voorst gevoegd. Bij de verkoping van 1846 werd het voor f. 72000,-- gekocht door Ferdinand Richard Pedro Victor. De Graaf noemt hem Viëtor, maar de notariële acte spreekt van Victor. De Völckers hebben het Kunstler weer bij de Voorst weten te voegen en het behoort nog altijd tot het landgoed. Het huis is inmiddels verdwenen.

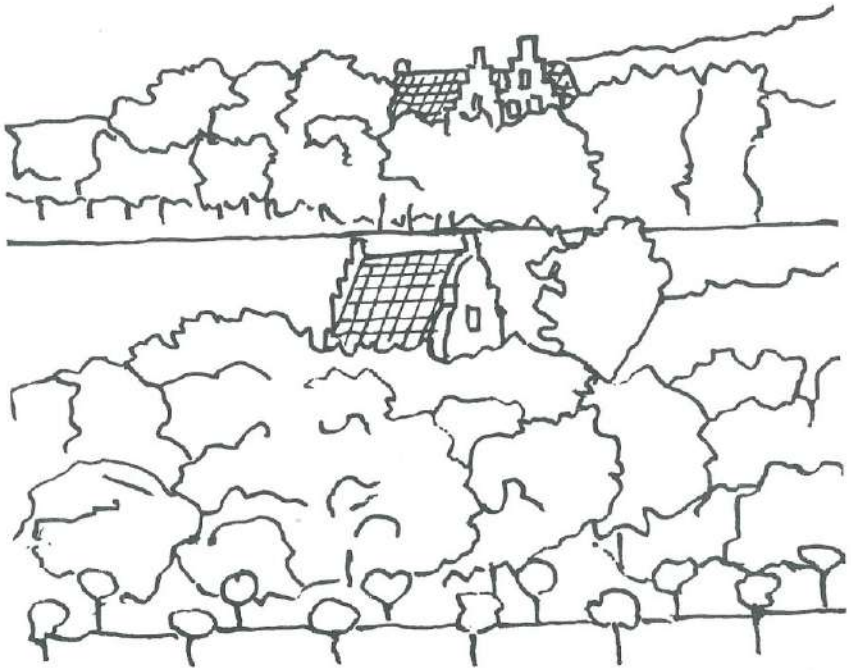

Vereenvoudigd detail uit de prent van Petrus Schenk. Bovenaan zien we de daken van het Velde, daaronder de bovenkant van het spieker de Oude Voorst. (zie ook bladzijde 15)

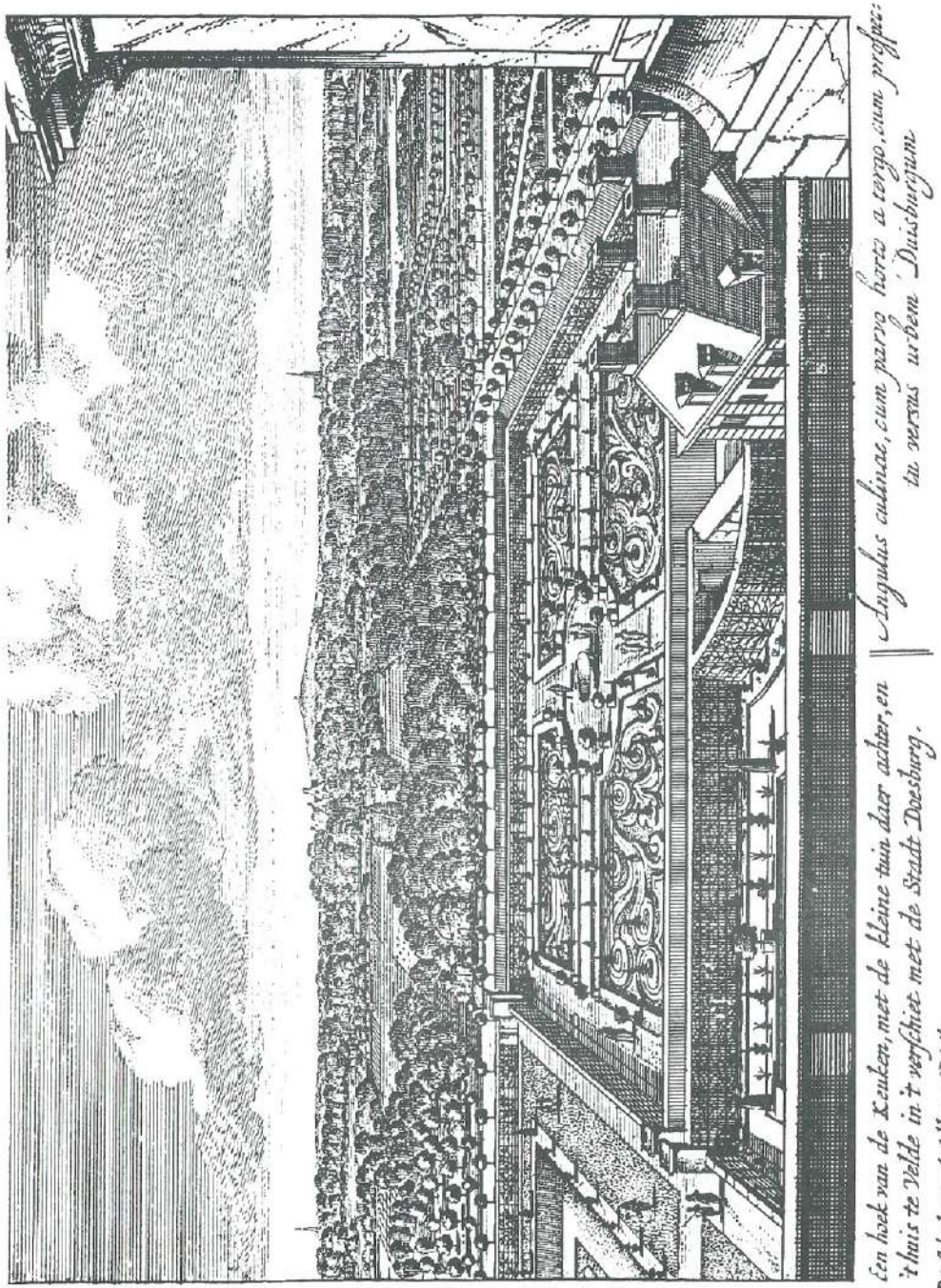

Gezicht vanaf het dak van de Voorst in de richting Doesburg met het Velde en de Oude Voorst

FEUILLE POLITIQUE
DU
DEPARTEMENT DE L'ISSEL-SUPÉRIEUR

STAATKUNDIG DAGBLAD
VAN HET
DEPARTEMENT VAN DEN BOVEN-IJSSEL.

SAMEDI le 11 Avril 1812. (N°. 44.) *ZATURDAG den 11 April 1812.*

INTÉRIEUR.

Le Chevalier de la Légion d'honneur, Préfet du Département de l'Issel-Supérieur,

Notifie par la présente, que d'après une lettre reçue de M. l'Intendant de l'Intérieur, en date du 30 Mars dernier, on commencera bientôt à travailler aux Fortifications au Helder et à Texel, et que les ouvriers qui ont travaillé aux dites fortifications l'année passée en sont partis parfaitement contens des journées, qu'ils ont reçues de leur travail; que l'expérience de l'année écoulée fait présumer qu'il en coûtera fort peu, pour trouver le nombre suffisant d'ouvriers, quand ils seront prévenus, que l'ouvrage ne leur y manquera pas, et qu'enfin pour pourvoir dans le manque de demeures, on leur indiquera le lieu, ou les ouvriers pourront se construire des cabanes de chaume suffisantes pour y passer l'été, qu'au reste les vivres y seront vendus à un prix raisonnable.

Le Préfet invite en outre par la présente, afin de répondre au désir de M. l'Intendant des Fortifications, résidant à Amsterdam, tous les ouvriers dans ce Département, qui en seront capables, à s'engager volontairement au travail des susdites fortifications; tandis que le Préfet, par ordre du gouvernement, se voit obligé de déclarer, qu'en cas que le nombre d'ouvriers qui se présenteront ainsi, ne soit pas trouvé suffisant, on passera à faire une réquisition, aussi penible pour les habitans que desagréable au Gouvernement.

Les ouvriers qui voudront profiter de cette invitation, auront à se rendre le plutôt possible à Amsterdam, et à s'y adresser à M. le Colonel Directeur des Fortifications.

Arnhem, le 6 Avril 1812.

Le Préfet susdit,

ANDRINGA DE KEMPENAER.

BINNENLANDSCHE BERIGTEN.

De Ridder van het Legioen van eer, Prefekt van het Departement van den Boven-Yssel,

Maakt bij deze bekend, dat, volgens eene bij hem ingekomen Missive van den Heere Intendant van Binnenlandsche Zaken, d. d. 30 Maart l. l., met het werk aan de Fortificatien ~~aan den~~ Helder en op Texel, dadelijk staat te worden begonnen, en dat de Arbeiders die aan de gem. Fortificatien in het afgelopen Jaar gewerkt hebben, van daar vertrokken zijn, algemeen voldaan over het dagloon, dat zij voor hunnen arbeid aan deze werken hebben genoten; dat de ondervinding van het afgelopen jaar doet vermoeden, dat het weinig moeite zal kosten, genoegzame werklieden te vinden, zoo ras zij zullen onderrigt zijn, dat het aan geen werk zal ontbreken; en dat eindelijk, om in het gebrek van genoegzame verblijven voor de werklieden, te voorzien, men eene plaats zal aanwijzen, alwaar de werklieden riete hutten, tot een zomerverblijf voldoende, zullen kunnen opslaan, en dat de levensmiddelen aldaar tot eenen redelijken prijs zullen worden verkocht.

De Prefekt vermaand wijders bij dezen, ter beantwoording aan de begeerte van den Heere Directeur van de Fortificatien, residerende te Amsterdam, alle werklieden binnen dit Departement, welke zich daartoe in staat zullen bevinden, om zich vrijwillig tot het werken aan de opgemelde Fortificatien te laten emploijeren; terwijl de Prefekt op last van het gouvernement, zich verpligt vindt te verklaren, dat ingeval het getal werklieden, het welk zich op deze wijs zal aanbieden niet genoegzaam mogt wezen, men tot eene requisitie, zoo bezwarend voor de Ingezetenen als onaangenaam voor het Gouvernement, zal moeten overgaan.

De werklieden, welke van deze uitnodiging willen gebruik maken, zullen zich ten spoedigsten moeten begeven naar Amsterdam en zich aldaar adresseren, aan den Heer Collonel Directeur der Fortificatien.

Arnhem den 6 April 1812.

De Prefekt voorn.

ANDRINGA DE KEMPENAER.

WERKEN IN DEN HELDER

Henk Rol

Van het "Staatkundig Dagblad", dat in de jaren 1811 - 1813 aan de Maires in het Departement van de Boven-IJssel werd toegezonden, zijn in het archief van de gemeente Gorssel maar heel weinig exemplaren bewaard gebleven. Het lijkt daarom wel aardig de voorzijde van een nummer, dat wel heeft overleefd in "Ons Markenboek" te reproduceren, temeer daar het "binnenlandsche berigt" het begin vormt van het nu volgende historische verhaal.

Naar aanleiding van de oproep van Prefect Andringa de Kempenaer schreef Maire J.J. de Vuller op 18 april 1812 een Bekendmaking, die op de gebruikelijke wijze bij Jan van der Mey in "De Roskam" werd aangeplakt. De tekst van de Prefect werd in de Bekendmaking vrijwel woordelijk overgenomen.

Het resultaat was nihil; er meldde zich niemand om vrijwillig de verre reis naar Den Helder te ondernemen. Blijkbaar was de belangstelling in de andere "communes" (gemeenten) van het arrondissement Zutphen even gering. Het volgende document in deze geschiedenis is een voorgedrukt stuk van de Sous-Prefect d.d. 25 mei 1812; een gedrukte brief dus, waarin alleen maar een paar getallen moesten worden ingevuld. Het arrondissement moest 123 man voor het werk in Den Helder leveren en "votre Commune devra en fournir cinq".

Vijf man dus moest de gemeente Gorssel aanwijzen en wederom nam de Maire de ganzeveer ter hand om een Bekendmaking te produceren. Op 30 mei riep hij alle dagloners "of wel de zoodanige welke met de Schop hun brood verdienen" op om donderdag 4 juni 1812

"des voormiddags ten negen uren", in "De Roskam" te verschijnen. De Maire hoopte dat "er genegen zijn zich tot dat werk vrijwillig te laten emploijeren", anders zouden er vijf bij loting worden aangewezen. "Diegeenen welke zich schuil houden zullen zich de nadeelige gevolgen zelve te wijten hebben."

Er waren heel wat dagloners in de gemeente en het zal op die donderdagmorgen dus wel druk zijn geweest in "De Roskam". Hoe het daar precies is gegaan zullen wij nooit weten, maar ik heb het sterke vermoeden, dat er in de dorpen en buurschappen, waaruit de gemeente Gorssel bestond, wat vooroverleg is geweest. Als er al geloot is, dan is dat - denk ik - alleen tussen de door de diverse woongemeenschappen al aangewezenen geweest. Hoe het zij, op het voorgedrukte aanmeldingsformulier schreef de Maire, dat de volgende vijf mannen zich "volontairement" hadden aangemeld:

Hendrik Bouwer uit Dorth, 49 jaar, gehuwd, 5 kinderen
Gerrit Jan Draayer uit Epse, 28 jaar, gehuwd, 2 kinderen
Gerrit Leugeman uit Almen, 39 jaar, gehuwd, 6 kinderen
Derk Poll uit Oxe, 23 jaar, ongehuwd
Gerrit Jan Roessink uit Eefde, 35 jaar, ongehuwd.

Dat aanmeldingsformulier moet al verzonden zijn geweest toen de volgende brief van de Sous-Prefect arriveerde, gedateerd 6 juni 1812: uiterlijk op 11 juni moesten de werklieden op weg zijn en als het absoluut noodzakelijk was mochten de reiskosten door de commune worden voorgeschoten. In Gorssel is dat laatste niet nodig geweest; men was onderling tot een zekere regeling gekomen. In zijn brief van 15 juli 1812 aan de Sous-Prefect

- ditmaal in het Nederlands gesteld - legde de Maire hem dat als volgt uit: "Dat volgens zijdelingse informatie is uitgemaakt om deze vrijwilligers zoo voor reisgeld als onderhoud van de van eenigen derzelven achtergebleven vrouwen en kinderen wekelijks iets te betalen. Dat deze overeenkomst slegts mondeling is geschied en er geene gevonden worden die verweigeren derzelve naar te komen".

Meer documenten omtrent deze kwestie verwachtte ik niet aan te treffen. Maar zie: op 25 juli 1812 was er toch weer een brief van de Sous-Prefect. De afgevaardigde uit Eefde, Gerrit Jan Roessink, was blijkbaar maar een klein ventje. De Sous-Prefect gelastte de Maire tenminste hem te doen vervangen door "un terrassier fort et robuste"; een sterke, stevige grondwerker dus. Zo zat onze Maire dus opnieuw met een probleem, maar gelukkig voor hem behoefde hij dat niet meer op te lossen. Op 27 juli namelijk was er alweer een brief van de Sous-Prefect: de werkzaamheden in Den Helder waren blijkbaar ten einde en de arbeiders waren ontslagen. De Maire mocht de remplaceringsorder van 25 juli als niet geschreven beschouwen.

ONDERSTANDSPROCEDURE IN 1828

H.J. Jansen

In de raadsvergadering van 4 april 1828 werd onder punt 4 het volgende adres behandeld aan Z.M. de Koning:

Nader voorgenomen zijnde de besluiten van Heeren Gedep. Staten dezer Provincie dd. 12 december en 16 januari jl., beiden betrekkelijk een gerezen verschil nopens het domicilie van onderstand van een inwoner der buurschap Epse, met name Christiaan van Gorssel;

Is nagehouden deliberatien goedgevonden dienaangaande te arresteren het navolgende adres:
(verz. 8 april 1828)

Aan Zijne Majesteit den Koning der Nederlanden, Prins van Oranje Nassau, Groot Hertog van Luxemburg, enz. enz. enz.

Sire,

Geeft met alleronderdanigst respect te kennen het gemeentebestuur van Gorssel, Provincie Gelderland;
Dat zich binnen deze Gemeente bevindt een zeker persoon met name Christiaan van Gorssel, van beroep kledermaker, geboren in de Oost Indien, thans circa twintig jaren binnen dit Rijk woonachtig, in den jaren 1818 te Gorssel gedoopt en als lid der Hervormde Gem. aangenomen; in 1819 aldaar gehuwd en na twee jaren in den buurschap Epse verblijf gehouden te hebben met der woon naar de gem. Diepenveen, Provincie Overijssel vertrokken, zijnde dezelve na een tweejarig domicilie binnen gez.

Gem'. weder met der woon in voorm'. Buurschap Epse teruggekeerd, alwaar hij thans gedurende een tijdvak van vier achtereenvolgende jaren is gedomicilieerd geweest; Dat deze persoon buiten staat zijnde om door zijn arbeid in de behoeften van zijn talrijk gezin te kunnen voorzien, zich met het verzoek om onderstand had gewend tot het armbestuur der Hervormde Gemeente te Gorssel, het welk hem vroeger wel eens ondersteund had, doch dat hetzelve op grond van desselfs vier jarige inwoning in de buurschap Epse, welke kerkelijk tot de Hervormde Gemeente te Deventer behoort: zich daartoe onverplicht rekende;
Dat hij zich vervolgens met hetzelfde verzoek had gewend tot het armbestuur der Hervormde Gemeente te Deventer, doch dat hetzelfde dit zijn verzoek van de hand had gewezen uit hoofde hij als door het Diaconiebestuur van Gorssel gealimenteerd zijnde, niet kon gerekend worden zijn domicilie aldaar te verliezen ofschoon hij zich als bewaarsman der Bakkerij op de Gorsselsche Heide, zijne tegenwoordige woonplaats in eene andere Gemeente bevond;
Dat het verschil tusschen de diaconiebestuuren der Hervormde Gemeenten te Gorssel en Deventer over het onderstands domicilie van gez'. persoon aan Heeren Ged'. Staten der Provincie Gelderland voorgedragen zijnde door Hun Edel Groot Achtbare bij Besluit van den 12 Decbr. a.p. is goedgevonden;

Uit aanmerking
"Dat Christiaan van Gorssel vier achtereen
"volgende jaren gedomicilieert geweest is in
"de Buurtschap Epse, Kerkelijk onder Deventer
"en Burgerlijk onder Gorssel behoorende,
"Dat het grondbeginsel bij art. 3 der Wet
"van 28' Novbr 1818 vastgesteld in het onder-
"havige geval niet ten nadele van de gemeente
"Deventer werken kan, aangezien het bestuur
"van die stad geen bevoegdheid heeft gehad om

"aan Christiaan van Gorssel als in ene andere
"gemeente wonende eenige belastingen op te
"leggen;
"Dat veeleer de aangehaalde C art de gehou-
"denheid aantoont van de burgerlijke gemeente
"van Gorssel om in het onderhoud van dezen
"behoeftigen te voorzien."
"Den Gemeente Raad van Gorssel te kennen te
"geven dat dezelve bij Hun Ed. Achtb. wordt
"aangemerkt als gehouden tot den alimentatie
"van voors. behoeftigen willende Gedep. Staten
"het echter aan denzelven hebben vrijgelaten
"om voor zoover dezelve zich in dezen bezwaard
"mogt achten hieromtrent de uitspraak van Zijne
"Majesteit in te roepen".

Het is op grond van het Besluit naar aanleiding van art. 12 der Wet van 28 Nov 1818 dat het Gemeente Bestuur van Gorssel zich tot den Troon van Uwe Majesteit wendt met het eerbiedig verzoek om Uwer Majesteits beslissing in dezen, terwijl hetzelve wijders de vrijheid neemt dienaangaande nader ter kennis van Uwe Majesteit te brengen;

Dat in de gem. Gorssel geene fondsen bestaan, noch voor den algemeenen armen, noch voor dien der verschillende godsdienstige gezintheden;

Dat de Diaconie der Hervormde Gemeente Deventer den onderstand aan C. van Gorssel niet weigert omdat hij als ingezetene van den Buurschap, welker behoeftigen steeds door ges. gem. Bestuur ondersteund worden even als die in de Buurschap Eefde, kerkelijk tot Warnsveld behorende uit den armenkas aldaar hunnen onderstand genoten tot den algemeenen onderstand der burgerlijke gemeente Gorssel, zoude behooren, maar alleen omdat dezelve dien persoon beschouwt als een gealimenteerde door het Diaconie Bestuur der Hervormde Gem.' te Gorssel;

En eindelijk dat in het geval dat de alimentatie van gez'.C van Gorssel ten laste

der burgerlijke Gem". moest komen als de behoeftigen in de Buurschappen Epse en Eefde welke tot dusverre altijd door de resp. Diaconie Besturen der Hervormde Gem'. te Deventer en Warnsveld, waartoe dezelve kerkelijk behoren, zijn gealimenteerd eene gelijke aanspraak op ondersteuning uit de gem'. kas zouden kunnen maken, het welk voor de ingezetenen der Gem'. Gorssel dubbel bezwarend zoude worden en bepaaldelijk voor die der voorm'. Buurschappen, welke bereids bij de openbare godsdienstoefeningen en de resp'. Hervormde Kerken te Deventer en Warnsveld hunne liefdegaven offeren tot ondersteuning hunner verarmde mede ingezetenen

't welk doende
het gemeentebestuur voornoemd.

Tot zover het uittreksel uit de Raadsnotulen van 4 april 1828 onder nr. 4.

Drie maanden na het overlijden van Chr. van Gorssel en wel op 28 maart 1832 werd door de districts commissaris medegedeeld dat de gemeente Gorssel in het onderhoud van het gezin Van Gorssel diende te voorzien. Ook toen moest men lang wachten op een antwoord van de Kroon. Het beroep had bijna 3 jaren geduurd.

Onze geachte lezer zal inmiddels begrijpen dat we nieuwsgierig zijn geworden naar de juiste woonplaats van genoemde Van Gorssel: waar stond die bakkerij in of op de Gorsselse heide. Het moest kerkelijk Epse zijn en toch nog deel uitmaken van de Gorsselse heide. We zouden het moeten zoeken in een klein gedeelte van Joppe, tussen de Huzarenlaan en de Eikeboomlaan.

Het huwelijk van Chr. van Gorssel vonden we vermeld op 19 november 1819 (akte nr. 18).

Christiaan van Gorssel, kleermaker, over de een en twintig jaren, dus meerderjarig en

Adriana Fettelaar, boerenmeid, oud drie en twintig jaar, geboren te Diepenveen, prov. Overijssel, meerderjarige dochter van Jan Peter Fettelaar, overleden in de buurschap Weteringen onder Diepenveen en van Geesken Morren. Getuigen: Peter Fettelaar, oud 28 jaar, veldwachter te Diepenveen, broer van de bruid en Jannes Weber oud 28 jaar, timmerman, Albert Roeterdink oud 23 jaar en Willem Berendsen oud 23 jaar, de laatste twee landbouwer en wonende in Gorssel.

Een akte van 27 oktober 1819 van notaris Jacob Joan Schluiter vermeldt, dat Chr. van Gorssel waarschijnlijk is geboren in de Oost en presentievelijk meerderjarig.

De werkgroep "Archief" had al eens gevraagd of we ook wisten dat er een bakkerij was geweest op de Gorsselse heide. Men had namelijk het overlijden gevonden van een kindje van 6 dagen oud en dat kind was overleden "in de Bakkerij in de Gorsselsche Heide". Dit kind was een dochter van Christiaan van Gorssel en Adriana Fettelaar (akte 16 oktober 1826, Hendrina van Gorssel).

Bij de aangifte van een overledene speelden de naaste buren een grote rol en zij deden meestal ook de overlijdensaangifte.

Bij het overlijden van Hendrina van Gorssel vonden we als getuigen (lees buren) Berend Muil 70 jaar en Jan Voortman 53 jaar. Voortman woonde op de katerstede De Voort, weduwnaar van Hermina Moespot, eerder van Janna Moespot.

De Voort is het huis waar thans de gebroeders Dommerholt wonen. Dit was dus een buurman van de Bakkerij.

Berend Muil overlijdt op 6 juni 1833 op het erve Vossebelt en bij onderzoek kwamen we uit op Middenbospad nr 2 (Veldink). Hij was dus de andere buurman.

Maar Christiaan van Gorssel was geen lang leven beschoren: hij overlijdt op 14 december 1831 en als buren vinden we dan Egbert Floors timmerman, 35 jaar en Albert Voortman 33 jaar.

Bij navraag werd ons gezegd dat de zaak van Bouwmeester bij Tramzicht wel de bakkerij geweest kon zijn. Maar dit huis was niet oud genoeg, dus komt niet in aanmerking.

Was die bakkerij soms een overblijfsel van de Franse tijd en had het met de huzaren te maken? Is het soms een militaire bakkerij geweest in de tijd dat er kampen met militairen op de Gorsselse heide lagen? Ook kan er bij de aanleg van de spoorlijn wel een huis verdwenen zijn.

De juiste gegevens zijn ons nog niet bekend.

SLOT NIJENBEEK EN OMGEVING

H. Meedendorp

Toegegeven, slot Nijenbeek, of beter gezegd de ruïne hiervan, ligt niet in onze gemeente. Maar in vroegere jaren waren de Gorsselaren zeer betrokken bij dit "slot", dat als toeristisch evenement diende. In het laatste artikel van "Te voet door de gemeente in 1912" werd zelfs een voettocht beschreven aan de overkant van de IJssel, vanaf de Houtwal bij Gorssel naar slot Nijenbeek en dan weer over de IJssel "met een ander veer, van Bruggeman," terug (zie het derde nummer van jaargang 1987). Enkele historische bijzonderheden over het slot worden hierin vermeld, evenals een beschrijving van de toestand van hetgeen er nog over was in 1912.

Als aanvulling hierop is een gedeelte uit een boekje van D.J. van der Ven uit de serie "Ons Nederland" interessant. Dit boekje werd in 1918 uitgegeven onder de titel "Gelderland, deel III, de Veluwe".

Behalve een beschrijving van de natuur in de omgeving van het slot valt op dat er gewag wordt gemaakt van de gids van Gorssel, naast gidsen van Deventer, Zutfen en Brummen. Het werkstuk van de in 1912 opgerichte V.V.V. was dus bij de schrijver bekend. Verder vraagt aandacht de visie van de schrijver op de gevangenschap van den "vetten" hertog Reinoud III.

Hier volgen de bladzijden 234 en 235 van gemeld boekwerkje.

Op den Boschdijk
De Nijenbeek

Wie over dat dijk-landschap tusschen Wilp, Voorst en Klarenbeek wandelt, herinnere

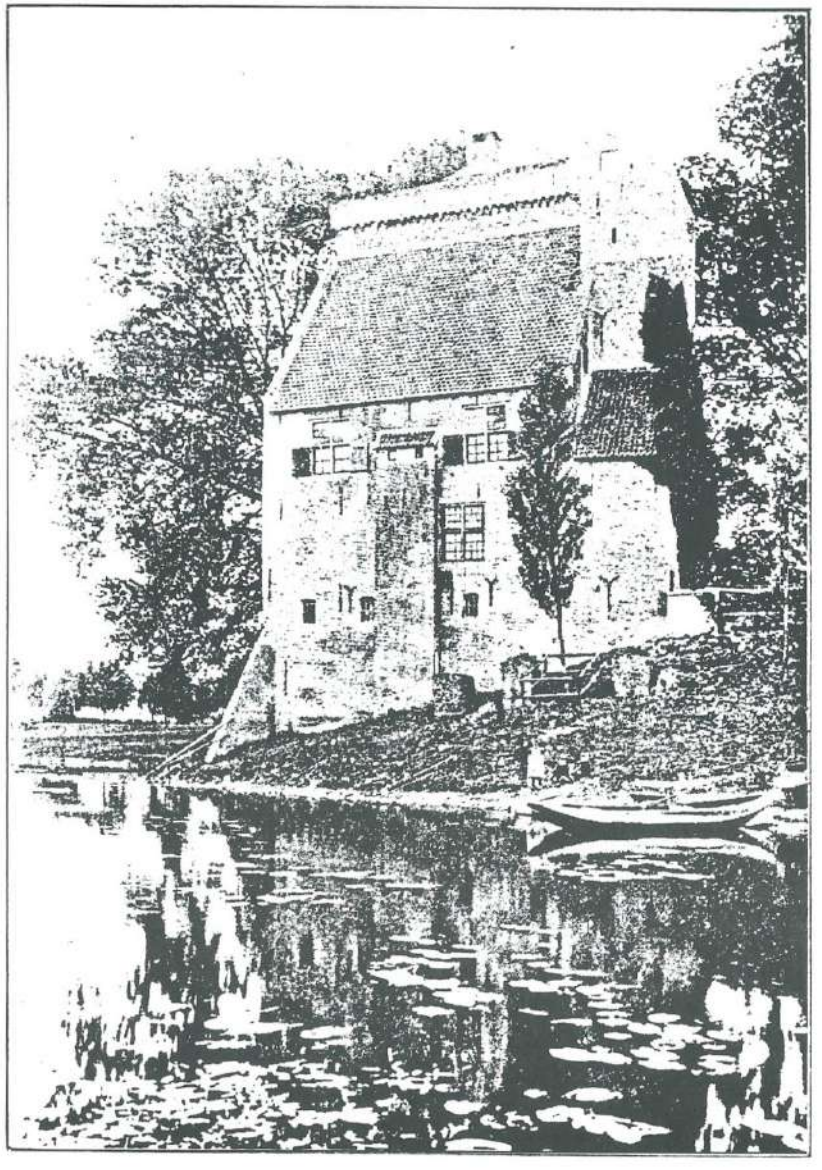

Kasteel Nyenbeek bij Voorst.

Foto B. Jb. Hoetink.

zich Nietzsche's epigram:

"Freu die Natur und ganz! - Wie fängt er's an:
Wann wäre je Natur im Bilde abgetan?
Unendlich ist das kleinste Stück der Welt!
Er malt zuletzt davon, was ihm gefällt,
Und was gefällt ihm? - Was er malen kan!"

Onze boschdijk is ook de mooiste weg naar den stuggen historischen kasteelburcht Nijenbeek, gelegen in een uiterwaard vlak aan een zwierige IJselbocht. Langs een wegje door het korenland, dat we achter op het erf van den Zutfenboer inslaan, kunnen we onzen rivierdijk weer bereiken, die met een sierlijke zwenking zich door het beukenwoud van De Poll slingert, maar voorbij het witte huis al gauw weer vriendschap sluit met het weelderig struikgewas, waarin de egelantier zijn bloemtwijgen in Juni te pronken hangt tusschen bloesemende braambogen en geurende kamperfoelie-lianen. Zoowaar maakt onze dijk zich een oogenblik los uit de omarming der wilde bloemheesters, om tusschen twee blanke rivierwielen het bloemenweiland in te gaan. Maar spoedig keert hij weer terug tot het bosch, dat hij dan trouw blijft tot dicht bij het Voorster molantje.

Die grimmige torenburcht Nijenbeek is een groote bezienswaardigheid onder de Geldersche kasteelen, en staat dan ook, zoolang er van een Geldersch toerisme sprake is, met een vette letter aangeduid in de gidsen van Zutfen, Deventer, Gorssel en Brummen. Het is een krijgshaftig uiterwaardkasteel met een geschiedenis, die zich natuurlijk over Drusus' tijden heen verliest in den nevel, welke de vroegste historie van al dergelijke gebouwen placht te verbergen, zoodat er ook niets met eenige zekerheid van is te boek gesteld.

In de 13de eeuw schijnt er het eerst in

kronieken melding van te zijn gemaakt, maar zijn algemeene vermaardheid dankt deze IJselburcht toch aan het verblijf van den "vetten" hertog Reinoud III, die hier van 1365 tot 1371 door Eduard van Gelder gevangen werd gehouden. De volksfantasie liet hem in de gevangenis zóó zwaarlijvig worden, dat men bij zijn bevrijding genoodzaakt was de deurposten uit te zagen, en de kastelein zal niet nalaten u met overtuigend gebaar den wijden gemetselden boog aan te toonen, waarin thans nog de deur gevat is. Doch wanneer men hem dan attent maakt op het in hetzelfde vertrekje aangebrachte gemak, en hem de vraag stelt, hoe de vette hertog daarvan dan wel gebruik heeft kunnen maken, daar de toegang nog veel smaller is, dan heeft hij het, tien tegen een, in de ridderzaal te druk met andere bezoekers. Of hij is reeds naar boven gestegen langs de nauwe wenteltrap, die uitloopt op een dakomgang, welke een wonderrijk panorama biedt op heel het IJselland tusschen Zutfen's St. Walburg en Deventer's St. Lebuinus. Een vruchtbare, feestelijke landouwe met al in het ronde dorpen en gehuchten, zwierige velden en schoone bosschen, àl leven, àl vreugde zoover het oog reikt.

Teruggaande zoeken wij weer onzen boschdijk op, die nu voor de variatie zich eens slingert langs een dennenbosch, dat als langs een ravijn van de dijkkruin daalt tot wuivende korenvelden. En langs het dijkpad staat in Meimaand de brem te gloriën met gouden feestruikers van louter gele vlinderbloemen. Van de riviernabijheid merkt men hier niets; de IJsel maakt trouwens aan den Gorsselschen kant een geweldige bocht. "

SUNDERKAMP OF HOLTERMANS GUET

H.J. Jansen

In Ons Markenboek heeft de heer Müller geschreven over het klooster Ter Hunnepe en de bezittingen van het klooster in onze gemeente. Daarbij kwam ook de boerderij Holterman ter sprake.

Eén dezer dagen kregen we van een lid de vraag voorgelegd of we ook iets konden mededelen over de boerderij Holterman te Epse. Deze boerderij ligt aan de westkant van de Deventerweg, iets ten noorden van de boerderij 't Kippe, van de familie Klein Nulent. Het boerenbedrijf wordt er de laatste jaren niet meer uitgeoefend en als laatste agrariër noteerden we de heer Leerkes. Na zijn overlijden is zijn echtgenote vertrokken naar een burgerwoning in Epse. De boerderij werd verkocht. Na zeven eeuwen is het thans geen agrarisch bedrijf meer.

Zeven eeuwen geleden - om juist te zijn op 12 december 1294 - verkoopt de heer Ibekink het erf "Sunderkamp" aan de heer Gerardus de Dummere. Op 27 maart 1343 wordt het erf overgedragen aan de abdis van het klooster Ter Hunnepe:
"Henric Groenloec, schout van Zutphen, oorkondt dat Hoszakin van Halle met zijn echtgenote Webele en kinderen opdragen aan het convent van der Hunepe het erf geheeten Sunderkamp gelegen in Dummere".

Op de lijst van de Pondtschatting uit 1494 wordt "Sunderkamp" vermeld met als eigenaresse "Het Stift ter Hunnepe".

In het derde deel Overijsselsche Stad-

Dijk- en Markeregten van 1890, bijlage I Blz. 28 staat "Holterman" vermeld met twee erffweyden in het jaar 1500. In 1564 wordt "Holterman" (blz. 13) opnieuw vermeld.

Op 29 oktober 1573 vindt verpachting plaats van het erf Sunderkamp voor zes jaren aan Henrick Holterman. De namen Sunderkamp en Holterman worden in de 15e en 16e eeuw door elkaar gebruikt.

Het verpondingskohier uit 1646 (Kreyinck Zutphen) geeft de naam "Holtermans guet" met als eigenaresse 't Stift ter Hunnepe. Op de lijst van gewaarden in 1776 wordt het erf als "Holterman" aangegeven. (Marke Epse en Dommer, art. J. de Graaf uit bijdragen en mededelingen Gelre LV 1955/6 blz. 57 - 82).

Op 16 november 1941 vond de heer Leerkes op zijn erf Holterman een potje met 200 zilveren munten uit het jaar 1576, dus uit de Tachtigjarige Oorlog. Waar deze munten zijn ondergebracht is niet duidelijk geworden. Er werd gedacht aan het museum De Waag in Deventer, doch hier kon men ons daarover niet nader inlichten. Hoe de munten in de grond kwamen? Mogelijk zijn ze in de grond verstopt in de roerige tijden van genoemde oorlog en naar alle waarschijnlijkheid zullen ze daar wel door de pachter Holterman verborgen zijn. Het is ook goed mogelijk dat hij het geld heeft verstopt in opdracht van de abdis van Ter Hunnepe. Het is niet meer na te gaan, maar één ding is zeker: het erf Sunderkamp of Holterman mogen we rekenen tot de oudste boerderijen van Epse en Dommer.

Bovenstaande gegevens waren al eens door ons genoteerd ten behoeve van de marke Epse en Dommer. Het is mogelijk dat in het archief van Ter Hunnepe nog meer gegevens staan over deze boerderij.

Zie ook jaargang 3, nr. 3 en 4 van Ons Markenboek (1985).

Leden: J.P. Dijksman, Blauwedijk 10, Almen
J.H. Goorman, Joppelaan 81, Joppe
A. Hoekstra, Pikeursbaan 5, Gorssel
W. v.d. Kamp, Lochemseweg 38, Epse
Mw. J.W. Lubberding-Braakman, Broekstraat 2, Harfsen
J. Nijenhuis, Zutphenseweg 164, Eefde
J. Pasman, Heideweg 14, Harfsen
A.M. de Ruiter, Joppelaan 14, Gorssel
J. Eefting, archivaris gemeentehuis Gorssel

Redactiecommissie:
Voorzitter: A. Hoekstra, Pikeursbaan 5, Gorssel
Leden : N. Kuik, het Wilgert 8, Epse
H. Meedendorp, Elfuursweg 22, Gorssel

De vereniging kent leden en begunstigers.
De statuten en het register van leden en begunstigers liggen ter inzage bij de secretaris.
Het lidmaatschap bedraagt f. 25,- per jaar per gezin. Aanmelding voor het lidmaatschap kan geschieden bij de secretaris. Een lid kan zijn lidmaatschap eventueel opzeggen aan het einde van het verenigingsjaar met een opzegtermijn van 4 weken. Het verenigingsjaar loopt van 1 januari - 31 december.
Betaling van lidmaatschapsgeld of giften van begunstigers kan geschieden op de rekening van de vereniging nr. 3014.05.611 bij de Rabobank Almen, of op de postrekening van deze bank nr. 874220.
Ons Markenboek wordt kosteloos aan leden en begunstigers toegezonden. Losse nummers zijn verkrijgbaar bij de secretaris à f. 10,- per nummer.
Publicatie of overname van artikelen, geheel of gedeeltelijk, is alleen toegestaan met schriftelijke toestemming van de voorzitter van de redactiecommissie.
Gelieve bijdragen aan Ons Markenboek te zenden aan een der leden van de redactiecommissie.
Getracht zal worden Ons Markenboek 4 x per jaar te doen verschijnen.